

אם יש דין מנין מחיצות, או שעיקרו רק שג' צדדיו יהו גדורים, ועחי' ר"ח הלוי פי"ז שבת הי"ב, ובחי' מרן רי"ז הלוי סוכה ז., ויעיין בארוכה בשו"ת כת"ס יו"ד סי' קמ"ד בענינים אלו, ועמש"נ בפרשת בשלח [פט"ו פ"ב], ובעזה"י אכתוב בזה בחבצלת השרון מועדים בענין סוכה עגולה [העשויה ככבשן].

ולענין הקפדת המהרי"ל בדפנות הסוכה יל"ע, דהלא אין בהדפנות שום קיום דין בצדדים, גם יש להעיר למש"כ האחרונים בדין מחיצות דסוכה, אם יש קיום דין בהמחיצות עצמן, או דכל דינם הוא רק להקיף את המקום ולאשוויי רשות בפנ"ע, ולצד זה לכאורה אין מקום לדון שהמחיצות קנו מקומם, גם יש לפלפל

בהפלוגתא אם צריך שעצי שיטים דשולחן יחו כדרך גדילתן

[משה], אך לדורות לא נאמרה הלכה זו, אשר לכאורה היא גופא צ"ע, דהלא כלל הוא דכיל הש"ס דכל המצוות אין יוצאין בהן אלא כדרך גדילתן, וצ"ע.

ובן נקט במשך חכמה כאן בפשיטות, דכל דין דרך גדילתן ליכא אלא בקרשי המשכן ולא בשאר כל כלי המשכן, ובטעם הדבר כתב, דכל דין דרך גדילתן ליכא אלא בדבר שדינו להיות נפרד לעצמו, ולכן דוקא בקרשים צריך שיהו עומדים כדרך גדילתן, לפי שהיו נפרקין במסעות זה מזה, אבל ארון ומזבח שהיו מחוברין תמיד אי"צ דרך גדילתן, ולכן לא הוזכר דין דרך גדילתן אלא בקרשי המשכן, ועוד יבואר לקמן.

[והנה] בטור או"ח סי' תר"ל כתב שיש מדקדיקין לעשות הדפנות של הסוכה דרך גדילתן, ודחה הטור דהלא דפנות כשרות אף מדבר שאינו גידולי קרקע, וכל מצוה שהיא מתקיימת אף בדבר שאינו גידולי קרקע אין בה הדין דדרך גדילתן, והשיג הב"ח דעדיין יקשה ממה שלא מצינו דין דרך גדילתן בסכך, הגם שאינו כשר אלא מגידולי קרקע, וע"ז כתב במשך חכמה ליישב דבסכך אין כל עץ עומד לעצמו, ולכן אין בו דין כדרך גדילתו, [ויעיין לקמיה].

והנה נחלקו האחרונים האם צריך לעשות שולחן מעצי שיטים, כי הנה בצוואת עשיית השולחן כתוב לעשות שולחן עצי שיטים ולצפותו

עצי שיטים עובדיב. [פכ"ז פט"ו]

איתא בסוכה מה: דכל המצוות אין יוצאין בהן אלא דרך גדילתן, דכתיב עצי שיטים **עומדים**, והיינו שנצטוינו להעמיד את הקרשים כדרך גדילתן, ומזה למדנו גם למצות נטילת ארבע מינים שאם נטלן שלא כדרך גדילתן לא יצא ידי חובתו, ובסוכה מב. מבואר דאם הפכו להתארוג ונטלו לא יצא ידי חובתו, ולכאורה צ"ע למה לא מצינו דין דרך גדילתן גם בשאר כלי המשכן, כמו הארון השולחן, ועמד בזה בשפת אמת שם, וצ"ע.

ובפנים יפות [לבעל ההפלאה] כתב לחדש בלשון זה, ונראה פשוט דה"ה כל העמודים והארון ורגלי השולחן והעץ שבמזבח הזהב כולן היו כדרך גדילתן, דהא יליף בסוכה מה: מיניה לכל המצוות שיהיו דרך גדילתן וכו' עכ"ל, הנה פשוט לו דין זה שצריך שיהיו דרך גדילתן בכל מה שצריך שיהא כלי עץ, וכן מצאתי בשאילת יעבץ ח"א סי' ק"ח דבמזבח הפנימי צריך שיהו העצי שיטים עומדים כדרך גדילתן.

אולם לדבריהם היה בדין שיהא כן הדין אף לדורות שצריך לעשות את השולחן ואת המזבח כדרך גדילתן, ואילו ביד החזקה לא הזכיר הר"מ דין זה, באופן דמוכרת מזה דבאמת לא נאמר דין דרך גדילתן אלא בהעמדת הקרשים, [ואפשר דאף בשאר כלי המשכן שהיו בזמן

בזהב, ובמנח"ח מצוה צ"ו סק"א יצא לחקור בעשה שולחן ממתכת, האם כשר, שהרי בשאר כל כלי השרת עיקרן דוקא ממתכות, והעלה דהשולחן כשר בכה"ג, אך מ"מ לכתחילה עושין השולחן מעצי שיטים ככתוב בתורה, ועתוס' חגיגה כו: [ד"ה שאנין] והארכתי לעיל [פכ"ה פכ"ג].

ובערוד השולחן סי' ז' סק"ו הוכיח מסוגיא דחגיגה כו: דאף לדורות צריך לעשות שולחן עצי שיטין ולצפותו בזהב, [ויעוין באחיעזר ח"ב סי' מ"ט סק"ג], ולדבריו נראה שהוא לעיכובא, אכן המנח"ח דחה ראיה זו, ויעוין באבן האזל פ"א ביה"ב הי"ח סק"ד [ד"ה אלא] שנקט דאף לכתחילה אפשר לעשות מזהב לבד בלא עצי שיטים, ואך שלמדנו משולחן של משה שאין חיוב לעשותו כולו מזהב [כמו במגילה] אלא אפשר לעשותו עצי שיטים ולצפותו זהב.

הלא מעתה מיושב מה שלא עשו את השולחן בעצי שיטים כדרך גדילתן, והיינו דלדעת

האבן האזל שאין חיוב לעשות השולחן מעצי שיטים אלא אפשר לעשותו כולו זהב, לפי"ז אין צריך שיהא דרך גדילתו, וכדעת הב"ח דכל דינא דדרך גדילתן נאמר רק במקום שהמצוה מתקיימת דוקא בגידולי קרקע, אכן לדעת המנח"ח שיש דין לכתחילה לעשות מעצי שיטים, א"כ קיום דין זה של עצי שיטים מתקיים לכאורה רק כדרך גדילתן, וצ"ע.

גם עדיין צ"ע למה לא הוזכר בשום מקום שיש דין דרך גדילתן לענין עצי שיטים בארון, כי הנה הארון בודאי צריך שיהא עשוי משל עץ, דאם ארון זהב כשר לכתחילה א"כ למה עשו ג' ארונות חלוקות, וכ"ה בתנחומא בפרשה זו אות ט' דהארון צריך להיות משל עץ, וא"כ למה לא הוזכר בר"מ דין דרך גדילתן בארון, אך בזה י"ל עפ"י המנח"ח מצוה צ"ה סק"ט שהר"מ השמיט דיני עשיית הארון, כי אין בזה נפקותא למעשה יעו"ש, וצ"ע.

דרך גדילתן א. בקרשים ב. בכלי המקדש ג. בדפנות וסכך

ואשר יראה בזה, דיסוד דין דרך גדילתן לא נאמר אלא במקום שהחפצא של המצוה שייך להגידולי קרקע, כגון בקרשי המשכן, שיסוד המצוה הוא להעמיד קרשים עצי שיטים, ומאחר שהמצוה בעצמה נתפסת בהגידולי קרקע, בזה נתחדש שיהא עומד דרך גדילתו, ודכוותה במצות ד' מינים שיסודה ליקח מינים מסוימים גידולי קרקע, וכל שהחפצא דמצוה מתקיימת בגידולי קרקע, בזה בעינן כדרך גדילתן.

אולם מצות סוכה חלוקה ביסודה, שאין קיום מצות הסוכה מתייחס להחפצא של הגידולי קרקע, דאין הדין **לישב תחת סכך**, אלא שנצטוינו **לישב בסוכה**, ואך דלא הוכשרה הסוכה אא"כ היא מסוככת בפסולת גורן ויקב, הא מיהא אין מצות ישיבת הסוכה וקיומה נתפסת כלפי הסכך, אלא דהסכך משוי ליה לחלות שם סוכה, והמצוה

היא לישב בחלל הסוכה, ומאחר שאין המצוה נתפסת בהגידו"ק אין בזה דין דרך גדילתן.

[ועי' בסוכה יט. דאם היה אויר פחות מג"ט בסוכה, הרי"ז מצטרף להשלים שיעור ז' טפחים להכשר הסוכה, אבל אין יושבין תחתיו, הרי דאויר פחות מג"ט נחשב רשות סוכה, שהרי הוא מצטרף לשיעור ז' טפחים, ועכ"ז אין יושבין תחתיו, הרי לפי"ז מוכח לכאורה שיש דין מסוים לישב תחת הסכך, וא"כ הדק"ל דאף בסוכה איכא קיום דין בעצם הגידו"ק, אכן הוא מיושב היטב עפ"י ד' חי' ר"ח הלוי פ"ה סוכה הי"ט דמה שאין יושבין תחתיו הוא משום שצריך לישב בתוכה של סוכה, יעו"ש].

אשר לפי"ז נראה דמיושב גם מה דאין דין דרך גדילתן בשולחן, ומשום דהלא אין דין לעשות שולחן עצי שיטים, אלא מצות השולחן

הוא לעשות כלי ששם שולחן עליו, ולזה אם כי דלא הוכשר לזה אא"כ עשוי מעצי שיטים, מ"מ כל מה שצריך שיהא עשוי מעצי שיטים אי"ז אלא לאשוויי חלות שם שולחן, ומאחר שאין המצוה נתפסת במסוים בהיותו חפצא של גידולי קרקע לכן אין בו דין דרך גדילתן, וכמש"נ כן.

אולם יעוין בחגיגה כז. דשולחן קרייה רחמנא שולחן של עץ, ודינו ככלי עץ שאם עשוי לנחת אינו מקב"ט, ואף דמצופה זהב, הרי דבאמת עיקר דינו שיהא עליו חלות שם שולחן עץ, וא"כ בפשוטו נפל כל מש"נ ליישב דמה שא"צ דרך גדילתן הוא משום שאין נתפס בו שם גידולי קרקע, אולם באמת הדבר תלוי בבי' תירוצי הש"ס שם, וכבר האריכו האחרונים בזה הרבה בדברי הר"מ פ"ד כלים ה"ד, ופי"א מטמאי משכב ומושב הי"א, וצ"ע.

ואשר לכן נראה בישוב [מה שאין דין דרך גדילתן בשולחן ובארון], דהנה כתבו בתוס' סוכה לב: [ד"ה האמת] שאי אפשר להסיר חלק מן הלולב או מן האתרוג, שאין זה דרך גדילתן, וביאר באבנ"ז או"ח סי' תפ"ו סקט"ז דבדין דרך גדילתן נאמר תרתי, חדא שיהא נוטל

ראשו לצד מעלה ותחתון לצד מטה, ושנית שצריך ליטלו כצורתו שגדל, ומאחר שצריך בלולב לקיחה תמה, צריך ליטלו בתמימותו כמות שגדל שלם. **אשר** נראה ללמוד דבר חדש מדברי התוס' והאבנ"ז, דיסוד דין דרך גדילתן נאמר כאשר עיקר המצוה מתקיימת ליקח מין מסוים כמות שהוא גדל, כגון בלולב שעיקר הדין הוא ליקח הלולב כמות שהוא גדל, וכן באתרוג ושאר המינים עיקר הדין הוא ליקח אותם כמות שהם גדלים, ובזה נאמר שצריך ליקח אותן כדרך גדילתן, אך במקום שאין הדין ליקח הדבר כמות שהוא גדל א"כ אף שעיקר דינו בגידולי קרקע אין בו דין דרך גדילתן.

הלא מעתה נראה, דלענין ארון ושולחן לא נאמר דין דרך גדילתן, כי אין הלכה ליקח עצי שיטים כמות שגדלו, כי הרי עיקר הדין הוא שיהא עליו חלות שם שולחן, ונמצא דעצם שם שולחן מפקיע מעיקר שם ברייתו וגידולו של הגידולי קרקע, כי אין עליו שם עץ אלא שולחן, משא"כ קרשים דאין שום שם מסוים להוציאו מידי שם עץ דגידולו וברייתו, כי שם קרש אינו סותר לשם עץ, ובזה שפיר נתפס הדין שיהא כדרך גדילתן.

דרך גדילתו בבריה התיכון ובדין השוכב אם נחשב דרך גדילתו

של"ה, ומצאתי בשם רבינו קלונימוס זצ"ל שהמשלשל דפנות הסוכה מענפי אילנות צריך לשלשלן דרך גדילתן, דקיי"ל כל המצוות כולן אין יוצאין בהן אלא דרך גדילתן דכתיב עצי שיטים עומדים, ומסתברא דגבי דפנות לא הוי עיכובא מיהו מצוה מן המוכרח הוי, עכ"ל, וכפי הנראה בא לפרש דברי רבינו קלונימוס, הא מיהא מבואר מדבריו דמצוה שיהו הדפנות כדרך גדילתן.

ובטור או"ח סי' תר"ל כתב שיש מדקדיק לעשות הדפנות של הסוכה דרך גדילתן, ודחה הטור דכל הך דינא שצריך דרך גדילתן לא נאמר אלא

ועשית בריזזים עצי שיטים. [פכ"ו פכ"ו] **יש** לדון, דהנה איתא בסוכה מה: דכל המצוות אין יוצאין בהם אלא דרך גדילתן, ודרשו לזה ממה דכתיב עצי שיטים עומדים, שנצטוינו להעמיד את הקרשים כדרך גדילתן, ומזה למדנו גם למצות נטילת ארבע מינים בסוכות, שצריך ליטלם כדרך גדילתן, ואם נטלן שלא כדרך גדילתן לא יצא יד"ת כמבואר בסוכה מב., וקשה דהלא הברייחם לא עמדו כדרך גדילתן כמובן, ובפשוטו צ"ל דאי אפשר בענין אחר, אך יש לפלפל בזה כדיבואר.

והנה כתב בספר שבלי הלקט סדר חג הסוכות סי'

חבצלת

פרשת תרומה

השרון

תרפג

במצוה שקיומה בדבר שהוא גידולי קרקע, לא כן בכל מצוה שקיומה אף מדבר שאינו גידולי קרקע, אזי אף אם עשאה מגידולי קרקע ודאי דאין צריך להעמידה דרך גדילתה, ומאחר דדפנות כשרות אף מדבר שאינו גידולי קרקע לכן אין בהן דין שיהו עומדות כדרך גדילתן.

[והג"ר זלמן סנדר שפירא כתב בספר קרית ארבע (ע' ק"ל), בביאור שיטת המדקדקים, דאף דאין בזה דין גידולי קרקע, מ"מ כל שהוא גידול ואינו כדרך גדילתו גרע טפי, ודוגמא לזה הביא ממש"כ בב"י או"ח סי' ל"ב סמ"ד דלכו"ע מותר לכוון הקלף במטלית, אך יש מקפידין לכוון בקלף כשר דוקא, והשיג בהגה"מ דהלא אין צריך לזה קלף כלל, ותירץ דכל מילי דתפילין בעינן מן המותר בפ"ך עכ"ד, ומסברא יש לחלק בקלף].

והשי"ג הב"ח דכל דברי הטור באו ליישב רק לענין שאין לדקדק שיהו הדפנות עומדות כדרך גדילתן, דמאחר דכשר אף בשאינו גידולי קרקע לכן אין בזה דין דרך גדילתן, אך עדיין יקשה ממה שלא מצינו דין דרך גדילתן בהעמדת הסכך, והלא סכך אינו כשר אלא מדבר שהוא גידולי קרקע, ובוה שוב צ"ע דמ"ש מארבע המינים שצריך ליטלן כדרך גדילתן, והלא כלל הוא לכל המצוות שאין יוצאין בהם אלא דרך גדילתן, וצ"ע.

ובבנין שלמה סי' מ"ח מצא בהגהות מהר"ח או"ח סי' תר"ל דאם נוטל הלולב לרחבו

חשיב דרך גדילתו, ורק אם הפכו באופן שהעליון לצד מטה חשיב שאינו דרך גדילתו, וא"כ כל סכך המונח לרחבו שפיר חשיב דרך גדילתו, וכבר הביא כן במחצית השקל סי' תרנ"א סקכ"א דדעת הדרכי משה דכל שנוטל את הלולב לרחבו חשיב דרך גדילתו, דפעמים גם באילן הענפים נוטין כן, ודוקא אם הפכו אין זה כדרך גדילתו.

אולם דעת האליהו רבה דאף אם נוטל לרחבו אי"ז דרך גדילתו, וכ"ה בפמ"ג בא"א סקכ"ב, ובאמת שהוא מפורש בדברי התוס' בסוכה לא: נד"ה הואיל דאם נוטל לרחבו לא חשיב כדרך גדילתו, שכתבו שם דכל אגודה לעולם הוי שלא כדרך גדילתו כיון שהוא לרחבו, שו"ר בשדי חמד ח"ד ע' 152 שהביא שברוקח סי' כ"ב מבואר דלא מיקרי בהכי כדרך גדילתו, וכן מוכרח בתוס' שם, וכן הכריח בשעה"צ סי' תרנ"א סקי"ט מהתוס'.

מעשה לפי דעת המהר"ח הרי דהברייתא חשיבי כדרך גדילתן, אך לפי דעת התוס' והרוקח והאליהו רבה והפמ"ג דלרחבו לא חשיב כדרך גדילתו צ"ע, וצ"ל דע"כ אין דין דרך גדילתן בברייתא משום דאי אפשר, [ועי' בכורות יז:]. וגם יל"ע מהא דסוכה לא: למ"ד לולב צריך אגד, ומ"מ אי"צ שיהא דרך כגדילתן, כמבואר בתוס' (ד"ה הואיל) דמאגד למדנו דחשיב מעשה מצוה אף של"כ גדילתן, וע"כ דגזיה"כ הוא, אך בלא"ה י"ל דכל מה שצריך אגד מגידול"ק אינו מעיקר הדין אלא שלא יהא בל תוסיף].

בדין דרך גדילתן לענין קרשי משכן ואיסור העמדת עין בעזרה

דהפכו שלא כדרך גדילתו, אולם בר"ח כתב שנטלו ביד שמאל, ויעוי"ש בריטב"א, וצ"ע. **והאירני** הר"ב סמסון דדעת הבה"ג דבדין דרך גדילתן לא נאמר שיהא העליון לצד מעלה ותחתון לצד מטה, אלא שיהא נוטל המינים עומדין ולא שוכבין, ומה שאם נטלו להיפוך לא יצא אינו אלא מדין זה א"ל ואנוהו, ושכן גם

והנראה בזה להוסיף, דהנה הבה"ג בהלכות סוכה נסתפק בדין הנוטל את הלולב להיפוך אם יצא ידי חובתו, או דלא יצא ידי חובתו משום דכתיב זה א"ל ואנוהו, והדבר מתמיה, דהלא להדיא שם בהמשך דבריו הך דינא דצריך ליטול כדרך גדילתו, [ובסוכה מב. איתא דאם הפך את הלולב לא יצא, ופירשו הראשונים

משמע בדברי רש"י כאן שכתב עצי שיטים עומדים שיהיו הקרשים עומדים זה בצד זה ולא שוכבים זה על גב זה, דמשמע הדין שנתחדש בדין דרך גדילתן אינו אלא שיהיו עומדין ולא שוכבין, ע"כ.

והנה לשון רש"י בסוכה מה: וביומא עב. נד"ה דין שהקרשים צריכין לעמוד כדרך גדילתן העליון למעלה והתחתון למטה, ומוכרח דבדין עומדים הכתוב לענין הקרשים נאמר גם שיהא כפי שגדל, והיינו שצד העליון יהא למעלה, אכן ברש"י על התורה נראה כדברי הבה"ג שכל הדין הוא שאם הלולב שוכב אין זה כדרך גדילתו, שו"ר בביכורי יעקב סי' תרנ"א סק"ב שכתב דבקרשי המשכן אין דין שיהא העליון לצד מעלה, ורק בעינן שלא יהא שוכב, יעו"ש.

[והנה] במסכת מדות (פ"ה מ"ד) תנן שהיה במקדש ^{לשכת העץ של כה"ג, וער"מ פ"ה ביה"ב} הי"ז, ותמה בהשגות הראב"ד פ"א ביה"ב ה"ט דהלא בנין של עץ בעזרה אסרה תורה בלאו דלא תטע לך אשדה כל עץ, ואיתא בספרי שאף סוכה אסור לבנות במקדש יעו"ש, ויעוין בתוס' יו"ט מדות שם, עוד הקשו הראשונים מהכלונסאות של ארו שהיו קבועין בכותל ההיכל כדתנן במדות

(פ"ג מ"ח) והרי אסרה תורה ליטע כל עץ, ובביאורי הגר"א מדות (פ"ג מ"ח) תירץ וז"ל, לא היו עומדין דרך נטיעה אלא היו שוכבין, וזה לשונו באדרת אליהו פרשת שופטים האיסור הוא כדרך גידולן לקובען בארץ, כי כל נטוע הוא לעקור ממקומו ולנטוע אותו במקום אחר כדרך גידולו, ולכך אסור גם בדרך בנין אם קבען כדרך גידולן ונראה כנטועין עכ"ל, הנה מבואר מדבריו לענין לאו דנטיעת עץ דאין אסור אלא דרך גדילתן, ובודאי בא לאפוקי רק אם הוא שוכב, ולא אם הפך צד עליון למטה].

נמצא מדברי הבה"ג להיפוך מדברי הדרכי משה והרלב"ח דסבירא להו דכל דינא דדרך גדילתן לא נאמר אלא אם הפכו אבל אם שוכב שפיר חשיב דרך גדילתו, ואילו דעת הבה"ג להיפוך הגמור דאם הפכו לגמרי שפיר נחשב כדרך גדילתו, דמ"מ בעמידה הוא, ורק אם שוכב אינו כדרך גדילתו, [ואף מדברי הגר"א במתני' דמידות משמע קצת כדעת הבה"ג, דבדברי הגר"א הלא מבואר דאם הוא שוכב לא חשיב כדרך גדילתו, ושמא לענין לא תטע כל עץ שאני, דבעינן דומיא דנטיעה], ועוד הארכתי בענין דינא דדרך גדילתן במערכת המועדים עניני לולב.